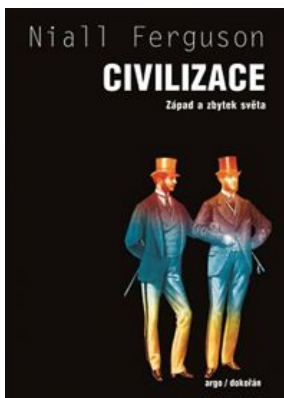

Kultura

O líné Evropě

23. 11. 2014 | aktualizace: 23. 11. 2014 11:50

Niall Ferguson vysvětluje, proč je Západ nejlepší civilizací

Niall Ferguson je vlivný profesor historie na Harvardu, který má blízko k americkým republikánům: například s Robertem Kaplanem je považován za jednoho z hlavních představitelů neokonzervatismu, dělal poradce Johnu McCainovi v prezidentské kampani, nesnáší Baracka Obamu. V zahraniční politice stojí na straně tzv. jestřábů, kdy upřednostňuje válku před dialogem a sankcemi.

Podporoval válku v Iráku, byť se distancoval od následného poválečného řešení, zpochybňoval postihy vůči Íránu. V tomto smyslu se označuje za neoimperialistu: obhajuje koloniální éru a vidí v ní zdroj inspirace pro řešení současných zahraničních výzev. A své pověsti nezůstává nic dlužen ani v knize *Civilizace. Západ a zbytek světa*, jež právě vyšla česky.

Jejím leitmotivem je přesvědčení, že Západ (tedy především protestantský Západ) je jedinou smysluplnou civilizací. Aby naše civilizace mohla přežít, musí si být vědoma své historie, svých hodnot a za všech okolností je hájit. Hlavní otázkou tak je, proč zrovna Západ okolo roku 1500 nastartoval enormní růst a stal se světovým hegemonem. Co chybělo ostatním? A na co bychom měli navazovat?

Válečný motor

Podle Fergusona stálo na straně Západu „šest zabijáckých aplikací“: konkurence, věda, vlastnická práva, medicína, konzumní společnost, pracovní morálka. To jsou současně i názvy kapitol, byť názvy velmi volné a občas i matoucí. V kapitole o konkurenci se věnuje spíše vynálezům a v „medicině“ zase kolonialismu.

Původem skotský historik tu popisuje spanilou jízdu západní civilizace, byť přiznává, že výchozím předpokladem byla příznivá souhra nahodilých okolností, kdy se Čína, Japonsko a muslimský svět zcela uzavřely do sebe. Evropa zahájila vzestup a nikdo jí nestál v cestě. Malé země čekala staletí zničujících bojů, z jejichž krve a hromady mrtvých povstával pokrok. Každý vynález byl konkurenční výhodou v dalších válkách; vzhledem k neexistenci patentů se vynálezy šířily do dalších zemí. Ve Fergusonově pohledu je válka součástí pokroku a civilizace, nikoli omylem či slepou cestou.

Demokracie je přitom až završení vývoje. Zatímco Francouzi za koloniální éry vyváželi étos humanity a permanentní revoluce, Britové – podle Fergusona mnohem úspěšněji – vyváželi instituce a zákony. Za podstatné považuje Ferguson soukromé vlastnictví a vládu zákona, opakovaně zpochybňuje primát demokracie coby cesty k prosperitě. Klíčovou ideologií a vírou, která si podmanila svět, je pak protestantismus. Katolíci kolonizovali Jižní Ameriku, protestanti Severní. Ekonomické výsledky jsou jasné – a pro autora nezpochybnitelné.

Vnitřní rozpory

V samostatné kapitole tak vychvaluje protestantskou etiku tvrdé práce, odříkání a spořivosti, zatímco v předcházející považoval za motor ekonomického vývoje rostoucí spotřebu. Je zjevné, že tyto dvě věci jdou proti sobě, a v knize nalezneme mnoho podobných rozporů, jež autor nereflktuje. Často jen položí protichůdná fakta vedle sebe a pokračuje.

Stejně tak Ferguson střídá věcný přístup s chvílemi cholerického běsnění. Když se dostane k Marxovi, hned informuje, že to byl „odporný člověk a neupravený gauner“ a jeho *Kapitál* „se téměř nedá číst“. Teprve poté následuje věcná polemika. Maxe Webera má zato Ferguson rád – po zmínce, že byl depresivní, následuje pochvala za otcovství moderní sociologie. Nezmiňuje, že za zakladatele jsou považováni oba. Weber ovšem napsal knihu *Protestantská etika a duch kapitalismu*, což je pro Fergusona jeden z klíčů k výkladu západního světa.

Každá kultura se zahubila především sama.

Současné „dekadentní“ Evropě se ale Ferguson rád posmívá. „Evropané jsou největšími povaleči na světě,“ píše. Jako důkaz mu stačí počet hodin strávených v práci. Vyšší výkonnost, sociální stát ani jiné životní priority za tím nehledá. Jen naznačí spojnici mezi pracovitostí a vírou – důvodem lenosti je to, že evropské kostely zejí prázdnotou.

Na počet hodin v práci má statistiku, na ono propojení s Bohem mu stačí několik pozorování kvetoucích amerických církví a osobní tvrzení jednoho pastora: „Víra nutí členy jeho kongregace pracovat tvrději, než by museli za jiných okolností.“ Nevěřící Evropany považuje Ferguson za ztracené – a přehlíží, že to byla právě jejich skepse, která stvořila reformaci a jejíž pokračování prosadilo vědecké a kritické metody oproti tradicím a víře. Tento motiv pokroku zcela ignoruje.

Vnitřní rozpory

Pokud se čtenář ptá, kde dnes onen asketický protestantský duch Evropy zakotvil, pak je to samozřejmě – Čína. Podle autora pohání i dělníky v robotárnách. Bývalý východní blok nebyl schopen zajistit svým občanům džíny, což jej podle autora zničilo. Čína se poučila. Nabídla spotřebu, demokracii už prý nikdo nepotřebuje. Pro Fergusona je podstatný kapitalismus. Teorii, že rostoucí střední třída bude v Číně požadovat také větší lidská a politická práva, vyvrací citací nejmenované „pekingské televizní producentky“, jež tomu prostě nevěří. A není to jediný případ, kdy autor dává do roviny fakta, statistiky, studie a názor člověka z ulice, který mu potvrdil, co si už myslel.

Kdo očekával vyčerpávající historickou studii o „vzestupu a pádu Západu“, bude každopádně zklamán. Fergusonova čtivá a rychlá kniha nabízí výběrovou koláž událostí, jež směřují ke svému vyvrcholení, vytvoření protestantského hegemonu ve formě USA. Nečekejme ovšem laciné varování, že zmíněná Čína nakonec Západ zničí. Jak Ferguson opakovaně dokládá, každá kultura se nakonec zahubila především sama. Aby tomu tak nebylo, napsal nám jakýsi manifest.

Civilizace. Západ a zbytek světa není jen jednou z prací na dané téma, představuje zejména úhel pohledu, kterým na svět hledí američtí republikáni. Je otázka, na koho sází české vydání: kniha bude rezonovat v těch, kdo souhlasí s tezí, že Západ je v úpadku. Liberální ateistický Evropan se bude často divit a bude brát knihu spíš jako výzvu k polemice. Jestli ale Obamův nástupce vzejde z řad republikánů, změní se tenhle údiv alespoň v lepší chápání jejich kroků.

Pokud tu lze hledat obrat v neokonzervativním pohledu na zahraniční politiku, je to ono opuštění teze o vývozu demokracie. Tu Ferguson nahrazuje vývozem institucí, osobního vlastnictví a zákonů. Jestli to přijmou za své i republikáni, to uvidíme.

Autor je sociolog.

Niall Ferguson: Civilizace. Západ a zbytek světa

Přeložil Eduard Geissler, Argo, Dokořán, 348 stran